

Smisao kritike je transcendiranje postojećeg. Revolucionarna kritika teži novoj sintezi i u osnovi joj je negativitet, prevazilaženje negacije pozitivnim kao negacijom negacije, dakle, Hegelov aufgehoben. Konzervativna kritika okrenuta je samo pozitivnom, onome što se uspeva održati nasuprot negativitetu, što može da se suprotstavi negativnom kao apsolutna strana protivrečne stvarnosti. Konzervativna kritika nastoji da „očisti” stvarnost od negativnih pojava, da je umiri dokazujući vitalnost i ostvarenost postojećeg s izuzetkom loše negativnosti.

Revolucionarna kritika ne može težiti svojoj apsolutizaciji kao jedne, dominirajuće strane stvarnosti. Ona je moguća samo kao suprotnost konzervativnim težnjama i zato je delotvorna i pokretačka sila stvarnosti samo dok deluju apsolutizujuće sile konzervativizma. To je faza borbe, izoštravanja i stvaralaštva revolucionarne kritike. Apsolutizacija negativiteta je njegova smrt, trenutak prevlasti je početak njegove pozitivizacije, utapanja u postojeće.

Revolucionarna kritika otpočinje u krilu dominirajuće pozitivne sile kao individualni revolt. Zato je ona u početku stvar pojedina i grupa, avangarde „besnih” koja izražava nemoguću budućnost, iluzornu transcendenciju. Kao spora budućnosti, revolucionarna kritika u ovo vreme deluje osvežavajuće, privlačno, i zato ispočetka okuplja egzibicioniste, pomodare i uživa naklonost samozadovoljnih vladara postojećeg sveta. Bez unutrašnjeg cepanja, neprestanog razdora i samosavlđivanja, revolucionarna kritika ne može dospeti do stanja kada postaje stvarni revolucionarni ferment celokupne stvarnosti.

Odlučujući momenat u narastanju revolucionarne kritike je faza balansa pozitivnog i negativnog u stvarnosti. Tada se sa obe strane javljaju težnje ka kompromisu. Ukoliko nije izgradila kritički odnos prema samoj sebi, revolucionarna kritika dolazi u opasnost da se degeneriše u reformizam i da otpočne reviziju onoga što je stvaralački, prevratnički negativitet u njoj samoj. To je momenat kada postaje odlučujuće jasno „pozitivno” određivanje prema budućnosti. To je momenat istupanja sa revolucionarnim programom kao slikom nove sinteze stvarnosti od elemenata koje je revolucionarna kritika već oblikovala u postojećem.

Pozitivni program revolucionarne kritike je uslov angažovanja stvaralačkih snaga u društvu koje će biti u stanju da ostvare novu sintezu. Prvi uslov da program izvrši tu funkciju jeste jedinstvo i odlučnost revolucionarnih snaga, njihova jasna razgraničenost prema snagama konzervacije.

PORTRET NAŠIH PROTIVNIKA

Nanjušiti stav, osetiti tanane duhovne titraje jakih ljudi, heroja politike, znati ubedljivo izložiti i u bezbroj efektnih varijanti varirati ta tajanstvena, poluracionalna osećanja stvari — eto životne sadržine i zakona ponašanja onog mnogobrojnog sloja ljudi, samozadovoljnih zidara vikendica i vozača limuzina, koji daju osnovni ton novom folkloru. Uzalud ćete od njih očekivati da pokažu svoju pravu prirodu; njihova epska širina, njihov ultravioletni sluh za sve što se zbiva u neposrednoj okolini i što se tiče njihovog mističnog mira, ne napušta ih ni za momenat, uvek su na oprezu, uvek beleže na beskraju magnetofonsku traku svoje policijske memorije. Ubrzo ćete osetiti izveštačenosti i proračunatost njihovog prijateljstva, njihovih najintimnijih ispovedi, njihovog pristanka na vratolomne urote protiv ograničenja slobode: već sutradan, u odsudnom sukobu sa malim šefovima, sa otupelošću vaših drugova po samoupravljanju, naići ćete na ledeni zid njihovog egoizma, bićete ostavljeni na milost i nemilost, bićete dovedeni u situaciju sumnjive i lažnog, opasnog Don Kihota. Oni se uzbuđuju, puni su šarma kada s vama pijuckaju prepodnevnu kafu, umeju da vas zanesu da saopštite teskobnu intimu prekinuvši mehaničko trajanje i samoobmanu slobodnog razmaha; oni su u stanju da izazovu iluziju kretanja, promene, da razbuktaju žud-

nju za stvaranjem istorije, za samoodređenjem; sve to čine kao pravi majstori istrage i, istovremeno, kao psihoanalitičari što vas uljuljkuju u sopstvenu mlaku prošlost, a ipak, sve to ostaje onanija, sramna radnja koje se stidite kada, pošto ostanete na cedilu i još dublje ogreznete u osećanje obezvređenosti i nemoći, zapostavljenosti i nepotrebnosti, nastavite izgradnju lažnog mira, solipsističkih vrednosti, introvertnosti i iluzornog iščekivanja revolucije — do daljeg. Tako vas skoli, izmožditi, iscediti taj neuhvatljivi stav ovih varjara bezličnosti.

To su ljudi koji još žive između Centra i svojih malih zadovoljstava, usluga, na čiji račun postižu žonglerski mir, osećanje smisla, razbijaju izolovanost, iako su sami najopasniji izolator, klika truleži koja rasteče ljudske veze, čini čoveka ličnošću u konzervi, izgubljenim u silesiji beskrajinog popuštanja, migoljenja, lepog ponašanja u otupelosti svih otpora prema potkresivanju svega što je lično stvorena vrednost, tog pravog ljudskog jezgra. Nad njima Centar više ne mora vršiti despotsko nasilje, jednolinijsko usmeravanje, batinanje; oni se dobrovoljno pokoravaju malim zadovoljstvima i osećanju važnosti što im

pruža haotična igra strasti, uravnoteženih nemoci koju čini neusmereni, obezglavljeni, obezduhovljeni pothvat malih gradana, odjednom izronulih iz sivila i nepokretnosti svakidašnje zalivene smolom totalne ideologije, bezgrešnosti Centra i njegovog Sve-mogućeg, obezbedenosti i lažnog osećanja pripadanja nečemu velikom, totalnom, većnom. Slom Centra bio je, u stvari, samo njegova reinkarnacija: pronalazak od istorijske važnosti — više nije potrebno nasilje, dovoljno je manipulisanje i kontrolisano sukobljavanje izolovanih, nepoznatih, zadovoljnih malograđana; klasa Moćnih gubi se iza sveopšte nemoći koju skriva iluzija slobode pojedinca, iluzija sveopšte korisnosti. Njima odgovara raspinjanje, hajka, podzemne glasine, iznenadni pad veličina kojih su se plašili kao „žive vatre”. Oni su revolucionari u četiri oka, oprezn i izvešteni do virtuoznosti u kretanju po rubu neposlušnosti, klevete, podgrizanja autoriteta, uz istovremeno uzdržavanje, spretno čuvanje da se ne prede granica, da se ostane nevin — prava umetnost coitus interruptus.

MARKSIZAM U FUSNOTI

Šta je za mene danas marksizam? Moram priznati da je ona osnovna vera, očaranost marksizmom, koju sam poneo iz gimnazijskih klupa, poljuljana. Osnovni razlog tome su sva ona razračunavanja sa ortodoksnim, staljinističkim marksizmom do kojih je došlo upravo u vreme mog školovanja. Srećom, moje marksističko obrazovanje nastalo je na izvornim delima klasika. Ipak, nije bilo moguće da bitna marksistička uverenja, crpena iz literature, ne dođu u koliziju sa političkom praksom, sa sudbinom marksizma kao argumentacijom u političkom životu. Marksizam je postao moja privatna stvar, tiho uverenje da je to istina, jer politički život danas ne postavlja zahtev impliciranja praktičnih stavova u marksizmu.

Neosporno je da smo se danas našli, kao i Lenjin u svoje vreme, pred pitanjem: šta optočeti sa marksizmom? Mi, jugoslovenski komunisti, zapisali smo u osnovnom ideološkom dokumentu IX kongresa da se prema marksizmu odnosimo stvaralački, da ga uzimamo kao polaznu osnovicu u pristupanju stvarnosti, da ga prisvajamo time što ga razvijamo. Takav stav veoma mnogo obavezuje, jer zahteva, prvo, veoma dobro, stalno iznova produbljavano, poznavanje klasika i, drugo, neprestanu verifikaciju sopstvene primene marksističkog pojmovnog okvira permanentnom kritičkom konfrontacijom sopstvenih stavova drugim marksističkim i buržoaskim interpretacijama aktuelnih društvenih problema.

Što se tiče prvoga, mislim da je u nas nastupila velika oseka marksizma, njegovo zapostavljanje uz nekakvu nerazumljivu, imaginarnu pretpostavku da na njegovom razvijanju radimo samim tim što, eto, vodimo agitaciju za samoupravljanje. To nazivam svodenjem marksizma na fusnotu. Zaista, ko u nas eksplicite, očigledno primenjuje marksističke pojmove kao instrumente analize stvarnosti? Naročito nema onog oštrog, buntovničkog odnosa prema vulgarizaciji kakvu su nepošteđeno vodili Marks i Lenjin, a koja je, po mom mišljenju, bitni momenat demistifikacije ideologije, makar ona bila i socijalistička.

Između autentičnog marksističkog poimanja aktuelne stvarnosti i Marksovih i Lenjinovih ideja danas se isprečuje ogroman balast dogmatizma i revizionizma, pred kojim čovek koji nije navikao na filozofiranje ostaje bespomoćan. Danas ima toliko marksizama i svaki s toliko veštine dokazuje svoju autentičnost da je veoma teško dospeti do sopstvenog marksizma. To je izvorište iščekivanja marksizma iz našeg aktuelnog političkog života. Za jugoslovensku situaciju razmršavanje marksističkog klupka nije se postavljalo kao životno pitanje sve dok je bio moguć razvoj u intemudiji savremenog blokovskog suprotstavljenog sveta. Situacija se odnedavno bitno menja i marksizam opet postaje parola ispisana crvenim slovima.

aleksandar raič

KRITIKA I POZITIVNI PROGRAM